

مدرسه‌ای را برای پیروان شافعی، کنار رود دجله، در باب الأزج، نزدیک کاروانسرای صوفیه ساخت و املاک و اموال فراوانی وقف آن کرد. او نیز احادیث بسیاری شنید و خدمتگزار پدر شهده بود و پس از مدتی از خواص المقتفی، خلیفه عباسی، شد (فرخزاد، ذیل «شهده کاتبه»).

شهده خط بسیار زیبایی داشت. خطوطی که می‌نوشت منسوب به شیوه «بنت الأقرع» بود. وی بهترین خطاط زمان خود بود. قطعات و مرقعات را نیکو می‌نگاشت و به همین سبب «شهده الکاتبه» و «ست الکتبه» (بانوی نویسندگان) لقب یافت. کتابت او مختص خلیفه المقتفی بالله بود (دایرة المعارف زن ایرانی، همان جا).

شاگرد بلندآوازه شهده در خط، یاقوت نام دارد که از خطاطان معروف و کاتب چندین قرآن بی‌نظیر است و در خطاطی یگانه زمان خود بود. او به درخواست محمود شاه، پادشاه هندوستان، کتاب ابوعلی سینا را با خط زیبای خود نگاشت و ۲۰۰ هزار دینار طلا انعام گرفت.

شهده در نقل و بیان حدیث نیز توانا بود و احادیث صحیح را دقیق بیان می‌کرد. افراد بسیاری از او حدیث شنیده‌اند. او در بغداد و در نزدیکی مسجد جامع قصر کاروانسرای بنی‌سراک که بعضی از علما در آنجا ساکن شدند. شهده به مقتفی بسیار نزدیک بود. گویند او شیخ واعظان و معلم آنها در وعظ و بسیار زاهد و پارسا بود و در بغداد به جای ابی بکر شامی بر مسند قضاوت نشست. شهده بیانی فصیح و شیرین داشت و بسیار حاضر جواب بود. او همچنین در عصر خود اقتصاددان بزرگی به شمار می‌رفت.

شهده رسائلی در حدیث و فقه و توحید تألیف کرده و آثار بسیاری در علوم گوناگون از وی به جا مانده است. برخی از شاگردان او عبارت‌اند از: ابوسعیدبن

شهده دینوری، ملقب به «فخرالنساء» و «شهده الکاتبه» و «مسنده العراق»، بانوی عالم، محدث، مسند، زاهد، و خطاط ایرانی قرن پنجم و ششم هجری قمری است. پدرش ابونصر احمدبن فرج‌بن عمرالابری دینوری از مشاهیر بغداد و جزو محدثان آن دیار بود. لقب دینوری نشان‌دهنده نسبت او به دینور (منطقه‌ای کوهستانی در کرمانشاه) است.

شهده در بغداد متولد شد. تاریخ تولدش را ۴۸۰ یا ۴۸۲ ق گفته‌اند. پدر شهده تحصیل و تربیتش را بر عهده داشت و او را به مجالس حدیث بزرگان می‌برد تا حدی که شهده سرآمد مسندان زمان خود شد. او به غیر از محضر پدرش، محضر بسیاری از بزرگان حدیث را درک کرد و از آنان حدیث شنید و اجازه روایت گرفت؛ از جمله ابوالفوارس طرادبن محمدبن محمد زینبی، ابن طلحة نعالی، ابوالحسن بن ایوب، ابوالخطاب نصر بن احمد بطروانی، احمد بن عبدالقادر بن یوسف، فخرالاسلام محمد بن احمد شائسی، حسن بن احمد بن سلمان دقاق، نایب بن ثمدار، ابویاسر احمد بن بندار، عبدالواحد بن علوان شیبانی، جعفر بن احمد سراج، ابومنصور محمد بن هریسه، منصور بن حیدر نیشابوری، ابوالبرکات محمد بن عبدالله وکیل، و ابوغالب باقلانی (دایرة المعارف زن ایرانی، ذیل مدخل).

علما برای شهده اجازه‌نامه کتبی برای روایت حدیث نوشتند که پیش از آن سابقه نداشت. او مصارع‌العشاق را از جعفر بن احمد سراج روایت کرد (رجبی، ص ۱۳۷).

شهده زنی بسیار متدین، عابد، زاهد، و صالح بود. پدرش او را به همسری علی بن محمد بن ابی‌الحسن درینی، معروف به «ثقة الدولة بن ابی‌اری»، درآورد که او نیز از اعیان وقت و از نزدیکان و مشاوران خلیفه عباسی بود (لغت‌نامه، ذیل، «شهده الکاتبه»). وی پس از مدتی

علی اکبر ولایتی ve dğr.; تقویم تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و

ایران (جلد دوم) تهران: انتشارات امیر کبیر، ISAM DN. 260935

TDV İslâm Arařtırmaları Merkezi Kütüphanesi
(18.10.2007)

297.301

GNL. 033603

ŞÜH.U Şühde el-Katibe, Fahrünnisa el-Katibe Şühde Bint Ahmed, 574/1178
el-Umde: min fevaid ve'l-asarü's-sihah ve'l-garaib fi meşihate
şühde : (482-574 / 1089-1178) / Fahrünnisa el-Katibe Şühde Bint
Ahmed Şühde el-Katibe ; tahkik Rifat Fevzi Abdülmuttalib. -- Kahire :
Mektebetü'l-Hanci, 1994.
178 s. ; 24 cm.

ISBN 977-505-099-8

الكاتبة^(١) (العالمة الفاضلة ذات الإسناد العالي والعلم الغزير وأستاذة
الأساتذة) ١٨١٩٨٦

شهادة بنت أحمد بن الفرج بن عمر ، الدينوارية ، البغدادية :
فخر النساء ، مسندة العراق ، كانت ذات دين وورع وعبادة :

٤٨٢ - ٥٧٤ هـ

١٠٨٩ - ١١٧٨ م

(١) الكاتبة : قيل لها ذلك لجودة خطها . وكان « أبوها » يقال له : « الأبري » .
لأنه كان يبيع الأبر .

(٢) ترجمتها في « المنتظم » : « شهادة بنت أحمد بن عمر الابري » .

لقد سمع عليها جمع غفير من العلماء الأفاضل كما تتلمذ عليها ثلة من
العلماء الذين أثروا المكتبة الإسلامية أمثال : السمعاني ، وابن الجوزي ،
وأبو عبدالله الجويني ، وأبو بكر بن الخازن ، والموفق بن قدامة ، وعبدالغني
ابن قدامة ... وخلق كثيرون .

١ - تكملة إكمال الإكمال : نص ترجمة أبي عبدالله الديلمي في ذيل تاريخ بغداد ،
وهي ترجمة ضافية أوردها مصطفى جواد في هامش ص ٨٤-٨٥ - فلتراجع
للأهمية .

٢ - المنتظم في تاريخ الأمم والملوك / لابن الجوزي : ترجمة رقم ٤٣٢٩ في ١٨ : ٢٥٤ .

٣ - الوافي بالوفيات : ترجمة رقم ٢٢٤ في ١٦ : ١٩٠ .

٤ - سير أعلام النبلاء : ترجمة رقم ٣٤٤ في ٢٠ : ٥٤٢ .

٥ - العبر في خبر من غير في ٤ : ٢٢٠ .

٦ - الأنساب / للسمعاني ط . - بيروت : دار الكتب العلمية في ١ : ٧٣ - ٧٤
(الأبري) .

٧ - مشيخة ابن الجوزي : تحقيق محمد محفوظ ص ٢٠١ .

٨ - وفيات الأعيان : ترجمة رقم ٢٩٧ في ٢ : ٤٧٧ .

٩ - الروضة الفيحاء في تواريخ النساء / ياسين الخطيب العمري بن خيرالله في ص ٣٩٥ .

١٠ - امرأة الزمان : ٨ : ٣٥٢ .

١١ - النجوم الزاهرة : ٦ : ٨٤ .

١٢ - شذرات الذهب : ٤ : ٢٤٨ .

١٣ - الأعلام ط ٣ في ٣ : ٢٥٩ ، ط ٤ في ٣ : ١٧٨ .

العَمِيدَة

مِنَ الْفَوَائِدِ وَالْآثَارِ الصَّحَاحِ وَالْغَرَائِبِ

فِي مِشِيخَةِ شَهْدَةِ

٤٨٢ - ٥٧٤ = ١٠٨٩ - ١١٧٨ م

- Sühd-e el-Katibe

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	33603
Tasnif No:	297.301 SÜH-U

تحقيق و تخریج و تعابیر

الدكتور رفعت فوزي بغير المطالب
استاذ الشريعة بجامعة القاهرة وأم القرى

الناشر مكتبة الخانجي بالقاهرة

05 ARALIK 1995

صف وطبع هذا الكتاب بمكتبة ومطبعة الخانجي
ص . ب / ١٣٧٥ بالقاهرة

الطبعة الأولى

١٤١٥ هـ - ١٩٩٤ م

حقوق الطبع والنشر محفوظة

21 KASIM 1995

رقم الایداع

٩٤ / ٣٦٣٠

الترقيم الدولي

I-S-B-N

977 - 505 - 099 - 8